

Verslag bijeenkomst Kunsten '92 op 19 februari 2016 in Eindhoven

'De kunsten moeten op zoek naar een nieuw sociaal contract met burgers, bedrijven en overheid'. 'Breng de kunst terug naar de mensen!' De hartenkreet van Lex van Lith van Stichting Beeldenstorm sloot naadloos aan bij de teneur van het laatste debat uit de serie van vijf over de *Cultuuragenda van de Toekomst* van Kunsten '92, die op 19 februari plaatsvond in de Design Academy Eindhoven (DAE).

Nu het stof van de bezuinigingen is neergedaald en de kunsten midden in een transitie staan, is de zoektocht naar een nieuw perspectief voor de sector volop gaande. Waar die stip aan de horizon ligt en hoe je nieuwe culturele arrangementen vormgeeft en financiert blijft echter een razend ingewikkelde opgave, bleek in Eindhoven. Wel werd zichtbaar dat veel culturele instellingen volop werken aan nieuwe allianties met het publiek, andere domeinen in de maatschappij en het bedrijfsleven.

Zonder zich daarbij over te leveren aan de luimen van potentiële geldschieters, tekende **Angelique Spaninks**, van kunstcentrum MU en STRP Biennale in Eindhoven daarbij nadrukkelijk aan. 'Wij fungeren regelmatig als podium voor zulke *cross overs*', zei Angelique Spaninks. 'Maar om wat voor soort sponsoring het ook gaat, wij waarborgen altijd dat de kunstenaar vrij is.' Spaninks en MU hebben de laatste jaren veel lering opgedaan met co-creatie tussen cultuur en andere disciplines. 'Met Philips doen we tijdens de Dutch Design Week al jaren een supergoed project en met TNO gaan we nu een expositie over bio-design opzetten. Zo brengen we geld uit de wetenschappelijke hoek naar de kunst.' Spaninks riep de veertig deelnemers aan de discussie op om ook met zulke scenario's aan de slag te gaan. 'We moeten als kunstensector de modder in en meer samenwerken met anderen.' Zo'n aanpak hoeft de autonomie van culturele instellingen of cultuurmakers niet in de weg te zitten, meent zij. 'Tijdens de grote evenementen van Eindhoven zoals Glow en Dutch Design Week (DDW) programmeren wij bewust andere activiteiten om mensen zoveel mogelijk nieuwe cultuur te laten zien. Die onafhankelijke opstelling levert interessante reacties op van het publiek.'

Wake up call

Meer het publiek opzoeken, meer draagvlak in de maatschappij; het waren thema's die als een slagschaduw boven de discussie in de DAE hingen. **Maurice Dujardin** van Jeugdtheatergroep Artemis uit Den Bosch stipte aan dit 'als een positief neveneffect van de bezuinigingen' te beschouwen. 'Het is niet verkeerd dat de cultuur meer wordt gedwongen om over zijn schotten heen te kijken. Misschien moeten we met de kunsten zien te komen tot een nieuw sociaal contract met burgers, bedrijven en overheid. Met daarin ruimte voor solidariteit en coöperatieve werkvormen.'

Dujardin kreeg bijval van **Chris van Koppen** van het Brabants Kenniscentrum voor Kunst en Cultuur. 'De bezuinigingen waren een *wake up call*. Ik merk dat de overheid heel veel moeite heeft om deze discussie te voeren. Daar wordt de relevantie van kunst nog altijd in twijfel getrokken. Maar in de maatschappij zie ik gelukkig wel een kentering. We zijn nu in gesprek met de BOM, de Brabantse Ontwikkeling Maatschappij.'

Dat is het harde bedrijfsleven dat meebetaalt aan kennispools, die culturele instellingen kunnen ondersteunen met expertise over financiën en marketing.’ Volgens **Arthur van Dijk**, ex-directeur van het inmiddels opgeheven Brabants Orkest, is het tijd om ook de overheid daarop stevig aan te spreken. ‘De roep om meer draagvlak en nieuw publiek is van alle tijden, maar tegelijk verworpen tot een rituele dans. De verantwoordelijkheid hiervoor wordt echter altijd eenzijdig bij de kunstinstellingen neergelegd.’ Ook **Fenna van Hout** van LKCA (cultuureducatie) vond dat de overheid op dit punt te veel achteroverleunt. ‘Een voorbeeld: het blijkt best wel moeilijk te zijn om onderwijs en kunst op een goede manier met elkaar te verbinden. Er wordt te weinig cultuur-inclusief gedacht. Het rijk kan zo’n proces stimuleren.’

Maat van de regio

Aan het begin van de discussie had moderator **Thomas van Dalen** zijn panel de vraag voorgelegd wat er anders moet in het cultuurbeleid van de toekomst. **Thomas Widdershoven**, designer bij Thonik en creatief directeur van de DAE vindt dat om te beginnen de nationale regie van tafel moet. ‘Er wordt gewerkt aan een nieuwe wereld, daar hoort een nieuw begrip voor schaal bij. De winst ligt niet meer bij het nationale denken, het gaat om lokaal en globaal. Dat zien we ook op onze opleiding; het lijkt beperkt en klein wat we hier doen, maar het is wel de crème de la crème en het heeft internationaal grote impact. Als het om kunst gaat is de maat van de regio het meest interessant. Kijk maar naar design. Wij horen in de kunstenwereld, want we beïnvloeden beleidsmakers en de maatschappij. Daarbij is hulp en financiering van buitenaf nodig. Maar dat verhaal krijgen we nog moeilijk over het voetlicht.’

In aansluiting hierop lichtte stadsmarketeer **Peter Kentie** van Eindhoven365 toe hoe deze stad kunst en cultuur inzet om zijn profiel als kosmopolitische kennis-, design- en technologiestad te versterken. ‘We willen graag dat toptalenten op deze terreinen naar Eindhoven komen. Dat zijn mensen die behoefte hebben aan cultuur. Omdat we daar gericht op inspelen wordt de stad steeds internationaler. Dat versterkt vervolgens weer onze identiteit en uitstraling. Dat vind ik een belangrijke meerwaarde van kunst en cultuur. Het Dutch Reality Collective is nu voor de Biënnale van Venetië gevraagd. Het is toch interessant dat iets uit Eindhoven op deze manier de hele wereld overgaat.’

Van emancipatie tot populisme

Tijdens de bijeenkomst bleek dat jonge culturele ondernemers en kunstmakers (de ‘prototype-generatie’, zoals **Frek Lomme** van tentoonstellingsruimte en uitgeverij Onomatopée ze noemt) een rigoureuze breuk met het verleden voorstaat. Het roer moet om, voor de *baby boomers* is geen plaats meer, vinden ze. ‘Zij hebben al het geld opgemaakt. Maar hoe moeten onze ideeën nu worden gefinancierd? Er wordt gedacht in doelgroepen, maar veel autonome producenten van cultuur staan daarboven. Het oude ideaal van kunst als emancipatoire beweging is doorgeslagen naar populisme. Er wordt geschermd met begrippen als publiek-private samenwerking, maar ik zou de discussie willen opengooien. Het hebben over de sociale component van kunst en cultuur, over ethiek en *community building*. Wat kun je in de buurt bereiken? Er leeft heel veel kwaliteit, hoe creëren we daar ruimte voor?’

Ook **Koen Snoeckx** van Baltan Laboratories (platform voor kunst, technologie, en cultuur) merkt dat de kaalslag van de voorbije jaren vooral de positie van jonge cultuurmakers heeft ondergraven. 'Als Baltan een stageplek te vergeven heeft, moet ik vandaag de dag kiezen uit iemand die net is afgestudeerd of een dertiger die al jaren vergeefs aan de bak probeert te komen en me haast smeekt of ik een plaatsje voor hem heb. Wat moet ik doen? Het is bijna een ethische vraag. Het is natuurlijk prachtig als een ingenieur van Philips en een beginnend kunstenaar samen aan een project werken, maar er zit ook iets ongelijks in, want die ingenieur heeft gewoon elke maand een vast salaris.' **Wilhelmer van Offerink**, een jonge toneelregisseur uit Utrecht voerde aan dat de huidige systemen van financiering (publiek, privaat, *crowdfunding*, of een mix van deze geldbronnen) nog altijd moeilijk te nemen hordes zijn als je aan het begin staat van een culturele carrière. 'Het geld gaat altijd naar de instelling, nooit naar de jonge kunstenaar. Dat moeten we omdraaien. Hetzelfde geldt voor de suggestie dat je als kunstenaar snel een publiek moet zien te vinden voor wat je doet. Zoiets heeft echter gewoon tijd nodig. Lokale omstandigheden zijn daar heel belangrijk in.'

Culturele innovatie

Volgens Dujardin is het nog een grotere uitdaging voor de kunst om zich te herbezinnen op zijn maatschappelijke positie. Want de wereld is niet alleen in transitie maar ook in verwarring. 'Ik bespeur veel paniek om me heen. We zien dat ouders van kinderen die hier leven ouders van kinderen uit oorlogsgebieden tegenhouden. We sluiten ons op in onze veilige Europese wereld. Ik denk dat we ons jonge publiek moeten bewegen te zoeken naar nieuwe manieren om samen te leven. Met culturele innovatie kun je dat bereiken, maar daar hebben we het geld niet voor. Artemis krijgt veel steun en aandacht maar we worden wel geacht met pasklare voorstellingen te komen. De vanzelfsprekende waarde van cultuur is op de achtergrond geraakt.'

Snoeckx ervaart eenzelfde worsteling. 'Ik zie een uitholling van maatschappelijke waarden. De sociale media zijn nog nooit zo asociaal geweest.' Een 'interactie tussen cultuur en bedrijfsleven' is voor zijn gevoel een 'spannende' uitweg, zij het niet de enige. 'Concerns als Apple en Samsung zitten in toenemende mate met de vraag hoe ze behalve mobiele telefoons ook 'betekenis' moeten verkopen. Daar kunnen kunst en cultuur een belangrijke rol in spelen. Maar zo'n coproductie heeft alleen zin als hij zich afspeelt op een inhoudelijk level en op basis van echte gelijkwaardigheid. Maar dat zal niet eenvoudig zijn, want er zitten verschillen in taal, in normen en waarden. Bovendien: hoe verhoudt zo'n hybride model van samenwerking en financiering zich tot het publieke doel van cultuur?'

Hoop en vrees

Wat hoort er in de kunstenparagraaf van de politieke partijen thuis, hield Thomas van Dalen de zaal voor aan het einde van het debat. Immers, alle politieke partijen zijn op dit moment hun programma's voor de verkiezingen aan het schrijven. **Eric Japenga** van het Zuidelijk Toneel uit Tilburg zou 'politici en beleidsmakers willen uitnodigen en uitdagen om onze sector te zien als een belangrijke partij in het publieke domein.' 'Dat betekent dat we ons moeten reframe. Daar zijn we zelf als toneelgezelschap inmiddels al volop mee bezig. Het helpt echter ook als we niet alleen worden gezien als een partij die geld vraagt. Natuurlijk hebben kunstenaars inkomen nodig om te kunnen leven. Maar sta ook stil bij onze rol in de

samenleving.' Spaninks ging nog een stap verder. Volgens haar ondergraaft Nederland zijn eigen toekomstvooruitzichten als het de culturele sector als een stiefkind behandelt. 'Creativiteit is een *skill* die steeds belangrijker wordt in onze samenleving. Kunst en cultuur zorgen daar bij uitstek voor.'

In zijn slotwoord refereerde **Jan Zoet**, voorzitter van Kunsten '92 nog eens aan de snelle omwentelingen die kunst en cultuur op zich zien afkomen. 'Ik beseft dat de sector tussen hoop en vrees leeft. Natuurlijk ligt er de opdracht om draagvlak te verwerven en overheid, burgers en bedrijven te mobiliseren om in cultuur te investeren. Tegelijk is er nog nooit zoveel geluisterd naar verhalen en muziek als in de huidige tijd. We zitten midden in een digitale revolutie, zijn zoekende naar een creatieve economie en verbindingen met de maatschappij. Dat stelt hoge eisen aan talentontwikkeling. Zo'n proces is spannend en avontuurlijk, maar ook onbekend en onzeker. Een essentiële voorwaarde is dat je burgers hebt die niet alleen als consument zijn opgeleid en gewend zijn alles te meten in geld. En tegen de culturele instellingen zeg ik: kies ervoor om de kunstenaar niet de sluitpost te laten zijn van de begroting.'

Verslag: Hans Horsten